

GYERMEKBARÁT MÉDIA ÉS REKLÁM

Tudtad? 2024. júliusában az MI által generált tartalmak a Google keresések 13 százalékában jelentek meg. Egyes elemzők 2060-ra prognosztizálják a teljes emberi szintű MI létrejöttét. Jelenlegi tudásunk szerint a digitális eszközt használó gyerekek mindegyike találkozik MI-vel, de felismerni nem tudják, ha nem kapnak erre vonatkozó felkészítést.

Gyermekjogi szempontok a mesterséges intelligencia használatával előállított vizuális és szöveges tartalmaknál

1. Mit értünk mesterséges intelligencia alatt?

A mesterséges intelligencia (MI, angol rövidítéssel AI) olyan számítógépes rendszerek vagy szoftverek gyűjtőneve, amelyek képesek olyan feladatok végrehajtására, amelyek emberi intelligenciát igényelnének. Ezek a rendszerek képesek tanulni, érvelni, problémákat megoldani, mintákat felismerni, döntéseket hozni, és kommunikálni természetes nyelven. Az MI különböző technikákra épül, beleértve a gépi tanulást, a természetes nyelv feldolgozását, a számítógépes látást és a robotikát. Az MI alkalmazásai széleskörűek, kezdve az egyszerű automatizálástól (például egy chatbot) a komplex rendszerekig, amelyek önvezető autók vagy orvosi diagnosztikai rendszerek működéséhez szükségesek.

A média, reklámozás, tartalomgyártás területén erősen jelen van: a MI segítségével a cégek személyre szabhatják a tartalmat az egyéni felhasználók preferenciái és viselkedése alapján. Például személyre szabott ajánlásokat készíthetnek, hogy melyik tartalom jelenjen meg egy adott felhasználónak. De a MI képes automatizálni is a tartalomgyártási folyamatokat, például cikkek írását, riportok generálását, vagy akár videók szerkesztését, de akár hangfelvételeket szöveggé alakítását is megcsinálja.

Ma gyakran úgy fogyasztunk részben vagy egészben MI által létrehozott szöveges és vizuális tartalmakat, hogy azzal nem is vagyunk tisztában. Ezen a helyzeten az EU készülő AI rendelete belátható időn belül változtatni fog, és - sok egyéb rendelkezés mellett - életbe lép majd egy előírás, ami kötelező teszi a tartalomkészítők számára, hogy feltüntessék, ha MI-t használtak.

2. Hogyan kapcsolódik a MI média és reklám területen való használata a gyermekjogokhoz?

A MI és a gyermekjogok kapcsolata több szempontból is releváns, mivel az MI-technológiák egyre nagyobb mértékben befolyásolják a gyerekek életét. Mivel minden 18 éven aluli személyt gyerekeknek kell tekinteni, ezért gyermekjogi szempontból nem csak a kiskorúakat (14 éven aluliakat), hanem a 14-18 éves korosztály is kiemelt védelemben kell részesíteni. Így tehát azokat a 16 évnél idősebbeket, de 18 évesnél fiatalabbakat, akiknek az EU rendelkezései értelmében joguk van a digitális önrendelkezéshez. A helyzet tehát komplex. Különösen akkor, ha a MI-t a maga teljességében elemezzük: figyelemmel arra, hogy nem csak kockázatokat, hanem lehetőségeket is hordoz. A gyerekeket egyszerre teszi sérülékenyebbé és bizonyos szempontokból védettebbé a MI megjelenése.

Az alábbiakban néhány, gyermekjogi szempontból fontos területet emelünk ki:

Adatvédelem és magánélethez való jog: A MI által vezérelt rendszerek gyakran gyűjtenek és elemeznek személyes adatokat, beleértve a gyerekek adatait is. A gyerekek adatainak védelme különösen fontos, mivel ők sérülékenyebb csoportot alkotnak, és nincsenek mindig tisztában azzal, hogy hogyan használják fel az adataikat. Az EU által bevezetett GDPR külön szabályozza a gyermekek adatainak kezelését, biztosítva, hogy különleges védelmet kapjanak, de a MI terjedése nyilvánvalóan szintlépést (és növekvő kockázatot) jelent. Egyre több kutatás foglalkozik azzal, hogy a cégek hogyan célozzák meg hirdeteikkel a gyerekeket, és hogy milyen módokon gyűjtenek adatokat arról, hogy milyen tartalmakat fogyasztanak, milyen platformokat használnak a gyerekek.

Tartalom moderáció és online biztonság: A MI szerepet játszhat az online platformokon a gyermekekre káros tartalmak szűrésében és eltávolításában. Ez magában foglalja az erőszakos, kártékony vagy nem megfelelő tartalmakat, valamint azokat az anyagokat, amelyek a gyermekek mentális egészségére károsak lehetnek. Emellett a pozitív szerep mellett azonban fontos megjelteni, hogy tartalmi oldalról a MI nagyon sok "szemetet" állít elő, növeli az akadályokat, amelyek a gyerekek életkorának megfelelő, minőségi tartalmakhoz való hozzájutás előtt tornyosulnak. Az álhírek, az ellenőrizetlen hírforrások alapján gyártott tartalmak, a MI segítségével egymáshoz kapcsolt - ugyanazt a téves vagy hamis narratívát - erősítő, nem moderált, mégis széleskörű eléréssel futó tartalmak kérdése nyilvánvalóan a kockázatok között szerepelnek, hiszen minden gyereknek joga van ahhoz, hogy biztonságban legyen és hozzáférjen az életkorának és egészséges fejlődésének megfelelő, minőségi tartalmakhoz.

Oktatáshoz való jog és hozzáférés: Az MI-alapú technológiák használata az oktatásban új lehetőségeket nyit meg a személyre szabott tanulási élmények kialakításában. Ugyanakkor biztosítani kell, hogy ezek az eszközök minden gyermek számára hozzáférhetőek legyenek, és ne növeljék az oktatási egyenlőtlenségeket. Az internet és az ott szabadon hozzáférhető tartalmak demokratizálják az információhoz való hozzáférést, de az OECD felmérések és egyéb globális kutatások megerősítik, hogy az MI technológiák jelenleg még nem részei a főáramú oktatáspolitikának. Ez azért is probléma, mert az oktatás és a gyerekek felkészítése a MI beazonosítására, használatára jelenleg komoly lemaradásban van a mindennapi gyakorlathoz képest. A MI hamarabb lett a gyerekkor része, minthogy erre a gyerekeket (és az értük felelős felnőtteket) felkészítették volna.

Kiberszolgáltatások és játékok: Sok MI-alapú digitális játék és kiberszolgáltatás célozza meg a gyermekeket. Fontos lenne, hogy ezek a rendszerek ne manipulálják a gyermekek viselkedését etikátlan módon, például túlzott időtöltésre ösztönözve őket, vagy személyes adatokat gyűjtve tőlük, de jelenleg tapasztalatunk szerint ez nem valósul meg. Általános előírások és jogi korlátok hiányában az iparági szereplők önszabályozása sem valósult meg. A gyerekek nem kapják meg az életkorukból eredő sérülékenységük miatti többlet figyelmet és védelmet. Az iparági szereplők profitálnak abból, hogy a felhasználók között gyerekek is vannak, de felelősséget nem vállalnak a gyerekek jóllétéért és jogaik érvényesüléséért, miközben minden gyereknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben olyan döntéseket hozzanak, ami az ő legfőbb érdeküket szolgálja (*best interests of the child*).

Etikus MI-fejlesztés: A MI-fejlesztés során külön figyelmet kellene fordítani arra, hogy az alkalmazások ne diszkriminálják vagy és ne befolyásolják negatívan a gyermekek jogainak érvényesülését. Ebbe a körbe tartozik az is, hogy a gyerekeknek nem csak ahhoz van joguk, hogy megvédjék őket és jogos érdekeiket, hanem ahhoz is, hogy biztosítsák nekik az érdemi részvételt a rájuk vonatkozó ügyekben, kapjanak megfelelő (gyermeknyelvű) tájékoztatást, legyen biztosítva az információhoz való hozzáférés számukra, ahogy a véleménynyilvánítás szabadsága is. Ezek a részvételi jogok jelenleg komoly deficitben vannak az MI fejlesztések kapcsán.

Összességében a MI-vel kapcsolatos döntéseknek figyelembe kell venniük a gyermekek jogait, különös tekintettel a biztonságra, a magánélet védelmére, az oktatásra és az etikus technológiai fejlesztésre. A gyermekjogok védelme érdekében szabályozási és etikai keretek kialakítása elengedhetetlen a MI technológiák alkalmazásakor, különösen a tartalomgyártás, a média és a reklámozás területén.

3. A gyermekbarát médiáról és reklámról röviden

A 21. században a médiának alapvető szemlélet- és értékformáló szerepe van. Egy médiafelület vagy egy reklám hatása nemcsak a jelenben, de a jövőben is érvényesülhet. Ez utóbbi különösen igaz az interneten is elérhető tartalmak esetén, hiszen azok könnyebben átvehető, idézhető, több embert és őket gyorsabban elérő anyagot jelentenek.

Ez a felelősség abból is fakad, hogy több szempontból hatalmi helyzetben vannak a gyerekekkel szemben:

- a megrendelőknél, média és reklám cégeknél dolgozók a felnőttek, az idősebbek, a tapasztaltabbak;
- ők mozognak otthonosan a vizuális és szöveges tartalomgyártás területén;
- nekik van erőforrásuk és lehetőségük arra, hogy megszólítsák a társadalmat, befolyásolják a közgondolkozást.

Ezért fontos, hogy az iparági szereplők, felismerve a társadalmi felelősségüket, a saját céges alapértékeiken túl a gyerekek védelme, jóléte és biztonsága mellett is elkötelezzék magukat, és ki tudják mondani: *“Felelősséggel tartozunk azért, ahogyan a gyerekeket bemutatjuk, ábrázoljuk, ahogy velük kapcsolatban kommunikálunk. Továbbá felelősséggel tartozunk azokért a gyerekekért is, akikkel a munkánk során közvetlenül kapcsolatba kerülünk.”*

A gyermekbarát média és reklám ennek a felelősségvállalásnak a szellemében rögzíti azokat az alapelveket, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy:

- a médiával és reklámozással tartalom/tartalomkészítés oldalon találkozó gyerekeknek biztonságban és jól legyenek a velük való együttműködés során;
- a szülők biztonságban, „jó kezekben” tudják a gyerekeiket, és a történeteiket a tartalomkészítés folyamatában;
- a médiatartalmakban és reklámokban megjelenített gyerekek ábrázolása megfelelő, jogaikat és érdekeiket tiszteletben tartó legyen;
- a cégek könnyebben eligazodjanak a felmerülő gyermekvédelmi, gyermekjogi kérdésekben.

4. Ajánlások a mesterséges intelligencia használatával előállított vizuális és szöveges tartalmakra vonatkozóan

Átláthatóság biztosítása: Jelezni kell, hogy az alkotás MI segítségével készült, hogy az olvasók pontosan megértsék az alkotás eredetét.

Egyszerű, közérthető megfogalmazás: Az olvasók számára könnyen érthető módon kell leírni az MI szerepét.

Forrás feltüntetése: Ha az MI-alkalmazás neve vagy rendszere ismert (pl. DALL·E, MidJourney), javasolt azt is megemlíteni.

Minden gyereknek joga van az információhoz.

Bármilyen MI által generált tartalomról legyen szó, az erre vonatkozó hivatkozást látható és érthető módon fel kell tüntetni. Javasoljuk, hogy nem csak az MI használatának tényét, hanem az igénybevett MI elnevezését is tüntessék fel.

Egy példa a hivatkozásra:

"A fenti képet mesterséges intelligencia (MI) segítségével hoztuk létre, amely kreatív eszközként szolgált az elképzelések vizuális megjelenítésében. Az alkotáshoz a [használt MI eszköz neve] rendszert alkalmaztuk."

Vagy egyszerűbb formában:

"A kép MI-technológia alkalmazásával készült."

A gyerek legfőbb érdekének biztosítása.

Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy amikor a felnőttek döntést hoznak, az felelős legyen, és a döntéshozatal során a gyerek legfőbb érdekét vegyék figyelembe elsősorban.

Például, ha egy tartalomszolgáltató, média vagy reklám ügynökség MI által generált gyerekfotót használ fel a munkája során, az lehet egy jó megoldás a gyerekkorúak biztonságos ábrázolására (lásd még: "Gyerek fotózás" ajánlás), de ilyen esetekben is tiszteletben kell tartani a gyerekek bemutatásával kapcsolatos alapelveket (pl. a gyerek nem szerepelhet megalázó, kiszolgáltatott, szexualizált, tárgyiasított módon).

További példa, hogy ha egy gyerekeknek szóló tartalmat MI segítségével állítanak elő, az anyag minőségének meg kell felelnie az alapvető gyermekjogi elveknek: a tartalomfogyasztó gyerek életkorának és értelmének megfelelő, technikailag és esztétikailag magas minőségű legyen, és a gyerekek egészséges fejlődését nem veszélyeztetheti.

Emberi méltóság tiszteletben tartása.

Bár a MI felhasználásával előállított képi tartalmak esetén nem hús-vér gyerekekről van szó, mégis úgy kell őket ábrázolni, ami megfelel a valóságos gyerekekkel kapcsolatos elvárásoknak. (lásd előző pont).

A MI által generált szöveges tartalmaknak szintén meg kell felelniük a gyerekek által elérhető és hozzáférhető tartalmakra vonatkozó általános gyermekjogi előírásoknak. Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy életkorának, értelmi képességének megfelelő média tartalmakhoz jusson.

A MI felhasználásával készült tartalmak sem lehetnek sértőek, diszkriminatívak vagy potenciálisan károsak. Nem ábrázolhatják a gyereket lealacsonyító, megalázó vagy kiszolgáltatott helyzetben.

Oktatáshoz és felkészítéshez való jog.

A gyerekeknek joguk van ahhoz, hogy értsék hogyan jött létre a tartalom, amit fogyasztanak. Ez nem csak azt jelenti, hogy az információ, adat, kép forrását megfelelően fel kell tüntetni, hanem azt is, hogy a gyerekeknek biztosítani kell a hozzáférést minden olyan információhoz, ami számukra érthető és segíti őket abban, hogy értsék a média és a reklám világát. Ez nyilvánvalóan általános előírásként is funkcionál, nem MI-specifikus, azonban a MI-vel kapcsolatos általános információhiány miatt fontos erre kiemelt figyelmet fordítani az iparági szereplők részéről is. Ez a feladat nem hárítható át kizárólag az iskolákra, meg a szülőkre.

Védelem az erőszaktól és a kizsákmányolástól.

Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy megvédjék a bántalmazás valamennyi formájával szemben. Az elmúlt időszakban több olyan tartalomgyártási terület is volt, ahol ezt az alapjogot a MI megjelenése miatt újra kellett gondolni (időnként szabályozni is). A leglátványosabb ilyen terület a gyermekekkel szembeni online szexuális kizsákmányolás volt (gyermekpornográfia), ahol elsők között jelentek meg a manipulált és mesterségesen generált tartalmak.

A magyar és nemzetközi gyakorlat ebben a kérdésben egységes álláspontot foglalt el: függetlenül attól, hogy létező gyerek szereplésével megvalósuló vagy MI generált tartalomról van-e szó, a büntetőjogi tilalom kiterjed minden ilyen felvételre, és szankcionálja az elkövetőket. A közérdek ugyanis az, hogy ilyen felvételek ne készüljenek.

Ennek megfelelően a zéró tolerancia alapelv kiterjed, az MI által generált tartalmakra is. Gyerekbántalmazás, gyerekekkel szembeni visszaélés, gyerekek kizsákmányolás megjelenítése nem ajánlott.

Diszkrimináció mentesség.

Az eddig ismert adatok alapján a MI által alkotott szövegek és vizuális tartalmak gyakran sztereotíp módon ábrázolják a gyerekeket és az egyes gyerekcsoportokat. A MI kapcsán szerzett tapasztalatok szerint kell kritikával kell kezelni (és gyakran be kell avatkozni és módosítani kell) a tartalmat annak érdekében, hogy ne legyen alkalmas káros előítéletek megerősítésére vagy gyűlöletkeltésre. Különösen fontos erre odafigyelni az etnikai

kisebbséghez tartozó (pl. roma), a fogyatékossgal élő, vagy bármilyen más szempontból sérülékeny gyermekcsoportok esetén.

Ebben a témában szövegalkotó MI-k kapcsán fontos kiemelni az ún. együttérzési hiányt (empathy gap), ami gyakran jellemzi ezeket a programokat. Erre odafigyelve, emberi erőforrással a megfelelő módosításokat, kiegészítéseket és javításokat el kell végezni.

Összességében elmondható, hogy a MI egyszerre lehetőség és kockázat. Sok szempontból egyszerűbb és biztonságosabb MI generált tartalmakkal dolgozni, ha gyerek ábrázolásról van szó - bár itt is oda kell figyelni a gyermekjogi alapelvek érvényesülésére.